

Udense Geschriften

Deel 5

**De Koninklijke Marechaussee in
Uden.**

Jan Bakker

INHOUD

	Pagina
Voorwoord	3
Inleiding	4
Hoofdstuk 1 De geschiedenis van de marechaussee	5
Hoofdstuk 2 De marechaussee in onze streek	10
Hoofdstuk 3 Een nieuwe brigade in Uden	17
Hoofdstuk 4 De oorlog en daarna	30
Bijlage1 : Lijst van Udense brigadecommandanten	39
Bijlage 2: Lijst van in Uden geplaatste marechaussees	41
Verantwoording	44

Colofon.

Uitgave: Stichting Uden in Geschriften.

Omslagontwerp: Harry van Mil, Uden.

ISSN 1572-387X

Druk: Drukkerij der Kinderen, Uden.

©2007 Stichting Uden in Geschriften.

VOORWOORD

De geschiedenis van de brigade Koninklijke Marechaussee Uden herhaalt zich. Zo is opnieuw, vanwege reorganisatie, de brigade Uden op 1 januari 2007 gesloten. Als laatste commandant zag ik aankomen dat de politiek maar ook de leiding van de Koninklijke Marechaussee inzag dat personeel meer generalistisch dus efficiënter diende te worden ingezet in alle taken in een bewakingsgebied. Zo kon het gebeuren dat de brigade Venlo werd omgebouwd naar een centrumbrigade in het gebied Brabant Noord / Limburg Noord en vandaar uit de taak mobiel toezicht vreemdelingen(MTV) werd geïntensiveerd naast de grens Duitsland/Nederland. Dit mede door de extra stroom Europeanen uit Oost-Europa, sedert die landen zijn toegetreten tot de Europese Unie. Het personeel van de brigade Uden, maar ook Weert, en de Peel werden overgeplaatst naar een centrumbrigade. Op de militaire complexen in Vught en Volkel werd de militaire politiedienst al verzorgd door een wijkwachtmeester en dat blijft gecontinueerd. Door het overige personeel meer te belasten met MTV kan vanuit deze functie de noodhulp worden voorzien. Al met al een goede keuze om personeel efficiënter in te zetten, waardoor de opheffing van de brigade Uden onontbeerlijk was. Politieke en efficiency -slagen zullen er altijd blijven. Al jaren en jaren sinds haar bestaan is het Wapen van de Koninklijke Marechaussee in beweging. Zo ook weer de opheffing van de brigade Uden. Altijd kan de regering een beroep doen op het personeel. Nooit laat zij afweten en blijft loyaal. Het was een genoegzaam leiding te mogen geven aan het personeel van de brigade Koninklijke Marechaussee Uden.

W.P.J.M. Gloudemans

Kapitein der Koninklijke Marechaussee

INLEIDING

Op 31 december 2006 vertrok de Koninklijke Marechaussee uit Uden. Het gebouw aan de Orgellaan kwam leeg te staan.

In dit boekje wordt de geschiedenis van de marechaussee in Uden vanaf 1818 tot 2006 beschreven.

Fig. 1 : De ingang van het brigadegebouw aan de Orgellaan.

DE GESCHIEDENIS VAN DE MARECHAUSSEE

De Nederlandse Marechaussee is van Franse oorsprong. De Franse maarschalken (stalmeesters van de koning) kregen in de 13e eeuw, als er een leger moest worden gevormd, een militaire functie en zij werden onder andere met de rechtspraak in het leger belast. Zij lieten deze rechtspraak uitoefenen door zogenaamde prévôts. Het aan deze prévôts toegevoegde personeel kreeg in de loop der jaren de naam van Marechaussee.

In de 16e eeuw werd ook de politiedienst in het leger aan een prévôt opgedragen, die daarvoor beschikte over een compagnie marechaussee.

Ter bestrijding van de onveiligheid op het platteland werden de prévôts in 1536 ook met burgerlijke rechtspraak belast en ging de marechaussee ook aan de burgerlijke politiedienst deelnemen. De revolutie van 1789 bracht voor deze marechaussee belangrijke veranderingen. Het bleef een militair korps, doch het werd onttrokken aan het gezag van de maarschalken en onder de minister van oorlog gebracht. De naam werd veranderd in Gendarmerie. De rechtspraak door de prévôts werd opgeheven. De hoofdtaak van het korps werd nu het uitoefenen van de burgerlijke politiedienst; als militair korps was het verder ook met een aantal diensten in het leger belast.

Nederland

In ons land werd in de Franse tijd bij besluit van de raadspensionaris van 1 oktober 1805 een korps gendarmerie opgericht, dat in het bijzonder belast was met het weren van fraudes aan de grenzen, maar daarnaast ook politiediensten moest uitoefenen. Het korps was slechts 80 man sterk en werd geplaatst in het departement Brabant.

In het tijdvak van 1806 tot 1810 heeft Koning Lodewijk (broer van Napoleon) er serieus naar gestreefd voor het hele land een korps gendarmerie op te richten, zoals dit in Frankrijk bestond. Hij liet hiervoor zelfs een Franse officier der gendarmerie in dienst van het

Koninkrijk Holland treden. Door de slechte financiële toestand van het land moest het korps herhaaldelijk worden gereorganiseerd, zodat er in 1809 nog slechts een eskadron van twee compagnieën over was, dat in Amsterdam dienst deed.

Na de inlijving van het Koninkrijk Holland bij Frankrijk richtte Napoleon in Holland een korps gendarmerie op, dat voor de helft uit Fransen en voor de helft uit Nederlanders zou worden samengesteld. Het bestaande eskadron gendarmerie werd in dit korps opgenomen. Nadat de Fransen Holland in november 1813 hadden verlaten, werd er geen marechaussee of gendarmerie meer opgericht. Voor de dienst bij de gerechten riep men een korps gerechtsdienaren in het leven. De Belgische provincies werden door de legers van de Verbonden Mogendheden bevrijd. Twee algemene commissarissen werden namens hen met de uitoefening van het hoogste gezag in dit gebied belast. Deze commissarissen bepaalden bij besluit van 27 februari 1814 dat in België een korps Marechaussee zou worden opgericht. In het vredesverdrag van Parijs van 30 mei 1814 werd bepaald, dat Nederland zou worden vergroot met het Belgische gebied gelegen tussen de zee, de grens met Frankrijk en de Maas. Omtrent het gebied op de rechteroever van de Maas zou later worden beslist.

Op 1 augustus 1814 nam de Souvereine Vorst der Verenigde Nederlanden namens de Verbonden Mogendheden het bestuur van België op zich. Met de vorming van de marechaussee was men toen nog slechts weinig gevorderd, een commandant was nog niet benoemd.

Bij besluit van 26 oktober 1814 reorganiseerde de Souvereine Vorst het korps, hetgeen in feite betekende dat er een geheel nieuw korps werd opgericht. Dit korps was dus geen rechtstreekse voortzetting van de gendarmerie van 1806-1810. In verband hiermede is 26 oktober 1814 als datum van oprichting van het Wapen der Koninklijke Marechaussee aangenomen, waarbij dan het besluit van 27 februari 1814 is beschouwd als een voorlopige maatregel, die niet

N° 498 Guerra

arrêté du 26 8bre 1814

d'organisation du Corps
de Marechaussée

Nous, Guillaume, par la grâce
de Dieu Prince, d'Orange - Nassau, Prince
Souverain des Provinces Unies des Pays-Bas, &c. &c.

Marechaussée ~~destinée à~~ ^{destinée à} établir un Corps de
dans les Provinces
de la Belgique, à l'effet de
maintenir au maintien des lois,
d'assurer la tranquillité publique,
et de veiller à la sûreté des habitans,

Sur le rapport de notre Com-
missaire Général de la Guerre.

Nous arrêtons & Arrêtons
la création et formation d'un Corps de
Marechaussée

Article 1er

Il sera établi un Corps de Gendarmes
destiné à maintenir l'ordre,
à assurer l'exécution des lois & à
veiller à la sûreté des frontières,
et des grandes routes.

Fig. 2: De oprichtingsakte van de marechaussee.

tot uitvoering is gekomen. In artikel 1 van het besluit werd de taak van het korps als volgt aangegeven: Er zal een korps marechaussee worden opgericht, bestemd om de orde te handhaven, de uitvoering der wetten te verzekeren en te waken voor de veiligheid van de grenzen en de grote wegen.

Op 16 maart 1815 verklaarde de Souvereine Vorst het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden voor gevestigd en nam hij de Koninklijke titel aan. Bij besluit van 29 april 1815 werd, als onderdeel van het op 26 oktober 1814 gevormde korps, te Maastricht een compagnie marechaussee opgericht, bestemd voor het departement van de Nedermaas (waarvan het gebied van ons tegenwoordige Limburg een onderdeel was). Later werd bij besluit van 3 april 1818 een compagnie marechaussee in de provincie Noord-Brabant opgericht.

De afscheiding van België in het najaar van 1830 bracht ook voor de marechaussee een nieuwe toestand met zich mee. De compagnie Noord-Brabant bleef bestaan. De provincie Limburg was door de Belgische troepen bezet, met uitzondering van de vesting Maastricht. Tot het garnizoen van deze stad behoorde een detachement marechaussee. Van het verder nog beschikbare personeel werd een veldeskadron van twee compagnieën gevormd, dat bij het veldleger werd ingedeeld, de totale sterkte bedroeg 340 man.

Na de afscheiding van België

Na het tot stand komen van het vredesverdrag met België in 1839 werd bij besluit van 5 mei 1840 een nieuwe organisatie voor de marechaussee vastgesteld. Het korps kwam te bestaan uit een staf, de compagnie van Limburg, de compagnie van Noord-Brabant en het luitenantschap Zeeland (Zeeuws Vlaanderen). Wegens bezuinigingen verviel in 1843 de staf en werd het luitenantschap Zeeland bij de compagnie van Noord-Brabant gevoegd. De inspecteur der cavalerie werd met het algemeen toezicht over de marechaussee belast. In 1863 werd de naam compagnie gewijzigd in divisie.

Voor een goed begrip omtrent de dienst van de marechaussee in deze tijd moeten we voor ogen houden, dat de verkeersmiddelen toen nog zeer gebrekkig waren. Het paard speelde een grote rol als middel van vervoer en het personeel was dan ook voor het overgrote deel bereden, zij werden de “beredenen” genoemd en de anderen de “voeters”.

Om een goed verband tussen de brigades te verzekeren, waren de zogenaamde “correspondenties” ingesteld. Deze hielden in, dat iedere vijf dagen personeel van een brigade met dat van elk der aangrenzende brigades moest samenkomen op een punt, dat ongeveer op gelijke afstand van de betrokken brigades was gelegen. Het doel van de correspondenties was het aan elkaar doorgeven van berichten, dienstbrieven en pakketten. Verder dienden zij voor het overdragen van gevangenen, die van brigade tot brigade werden getransporteerd. Al met al duurden deze diensten tussen de 4 en 7 uur. In 1901 werden deze correspondenties afgeschaft.

Hiervoor hebt u kunnen lezen dat er bij Besluit van 3 april 1818 een Compagnie Marechaussee in Noord-Brabant zou komen. Het benodigde personeel zou bestaan uit 5 officieren en 168 onderofficieren en marechaussees, te verdelen over 28 brigades. Er moest dus personeel worden aangetrokken. Als eis werd gesteld dat de kandidaten de Hollandsche taal konden lezen en schrijven. Een echte opleiding bestond nog niet. Het nieuwe personeel, hoofdzakelijk bestaande uit ex-militairen, moest het “vak” op de brigade leren. Bij de wervingsadvertentie van 4 mei 1818 staan de volgende bedragen als bezoldiging per jaar vermeld:

Voor de ruitery (de beredenen):

Opperwachtmeester	760 guldens
Wachtmeester	700 guldens
Brigadier	650 guldens
Marechaussee	540 guldens

Voor het voetvolk (de voeters)

Wachtmeester	350 guldens
Brigadier	300 guldens
Marechaussee	250 guldens

Het verschil in bezoldiging van beredenen en voeters lag in het feit dat de beredenen zelf een paard moesten meenemen en verzorgen, hetgeen natuurlijk veel geld kostte.

Er kon wel wat worden bijverdiend. Zo werden er premies uitbetaald voor de volgende zaken:

40 gulden voor het arresteren van een ontsnapte galeiboef;

21 gulden voor het arresteren van een deserteur, mits deze als zodanig werd erkend, 7,50 gulden voor de arrestatie van een gevonniste, of op mandaat, mits er geen deurwaarder bij tegenwoordig was.

In het besluit van 26 oktober 1814 werd bepaald dat onderofficieren en marechaussee te paard bewapend zouden zijn met een karabijn met bajonet, twee pistolen en een sabel, de “voeters” met een geweer en korte infanteriesabel.

DE MARECHAUSSEE IN ONZE STREEK

In Oost Brabant zouden brigades komen in onder andere Grave, Veghel, Megen en Boxmeer. Uden kwam niet op de lijst van uit te zetten brigades voor. Het zou namelijk betrokken worden in de geregelde patrouillegang vanuit de brigade Veghel.

Veghel

Op 21 april 1818 ontving de burgemeester van Veghel een schrijven van de Staatsraad, d.d. 20 april 1818 met als inhoud:

“Bij besluit van Zijnen Majesteit van de 3^e dezer maand, nr.168, is bepaald dat het Wapen der Marechaussee met een compagnie zal worden vermeerderd, dat die compagnie zal worden geplaatst in de provincie Noord-Brabant, waarvan in Uw gemeente zullen worden gestationeerd, eene brigadier en vier marechaussees te paard en dat de kosten daarvan zullen worden gevorderd uit de begroting van het departement van oorlog.

De oprichting van zodanige compagnie in deze provincie welke bestemming is om onophoudelijk voor de zekerheid van personen en goederen te waken en de maatschappij van schadelijke en gevaarlijke wezens te bevrijden”.

De burgemeester van Veghel kon zich nu dus voorbereiden op de komst van de gezagsdragers.

In mei 1818 kreeg hij weer een schrijven van de Staatsraad met de volgende inhoud:

“Dat de oprichting van de compagnie Koninklijke Marechaussee voor de Provincie reeds begonnen is en er maatregelen genomen moeten worden om voor voldoende huisvesting te zorgen. Het is niet wenselijk dat de marechaussee in afzonderlijke huizen worden ondergebracht want dat zou te veel inconvenianten (bezwaarlijke omstandigheden) opleveren”.

Of de Burgemeester van Veghel intussen maatregelen nam om de marechaussee te huisvesten is niet bekend, maar de Staatsraad

schreef op 27 oktober 1818 weer naar de burgemeester waarin hij de burgemeester meldde dat *“op morgen van hier (= Den Bosch) naar hunne gemeenten zullen vertrekken de manschappen, uitmakende de brigade marechaussee, bestemd om in hunne gemeente verblijf te houden en vraagt om in deze het lokaal hetwelk tot caserne moet dienen al nog niet in gereedheid mogt zijn in dat geval de manschappen vooreerst bij de ingezetenen in kwartier te leggen”*.

In de gemeentearchieven wordt dan een aantekening gemaakt: *“Gearriveerd de brigade bestaande uit 3 marechaussees en een brigadier met 1 paard op 2-11-1818”*.

Uden

Hoewel Uden aanvankelijk niet bestemd was als een gemeente waar marechaussee zou komen, bleek het spoedig nodig te zijn ook aldaar marechaussee te stationeren, al was het maar tijdelijk.

De kazernering of inkwartiering kwam reeds in november 1818 tot stand en zou zeker tot het eind van 1819 duren. Men wilde van hogerhand weten hoe het met de criminaliteit stond en daarom gaf de commandant van het arrondissement Eindhoven van de Koninklijke Marechaussee aan de brigadecommandanten opdracht daar iets aan te doen.

De brigadecommandant van de brigade Veghel schreef daarom aan de burgemeester van Veghel en waarschijnlijk ook aan andere burgemeesters in zijn gebied, een brief waarin hij verzocht: *“Mij een opgaaft te doen geworden van alle gepensioneerden die zich in Uw gemeente bevinden, bevattende hunne naam, voornaam, in welke graad en bij welk korps zij hebben gediend en hoeveel pensioen zij genieten. Voorts een staat van de vagebonden, landlopers, verdachte personen, kwaadwilligen en bedelaars, die bij U op een register voorkomen enz.”*

De brigade Veghel moest in het aangewezen gebied patrouilleren, dat bestond uit de gemeente Veghel, Heeswijk, Dinther, Erp, Gemert,

Boekel, Schijndel en Uden. Die gemeenten moesten ook allen in de kosten van kazernering bijdragen.

De kazernering in Veghel verliep kennelijk niet geheel naar wens, want Gedeputeerde Staten schreven op 12 oktober 1821 een brief aan de burgemeester van Veghel, waarin zij stelden dat het wenselijk was, in verband met het niet kunnen vinden van een gebouw dat als kazerne te gebruiken was, de brigade Veghel naar Erp over te plaatsen omdat daar wel een onderkomen te vinden was.

De nu volgende jaren werd er dus vanuit Erp gewerkt, doch de in Uden buitengewoon gestationeerde brigade diende daar nog te blijven omdat er nog vele turfdeefstallen in de “Peel van Wanrooy” plaatsvonden. De marechaussee bleef als detachement regelmatig in Uden aanwezig en vond dan onderkomen in de herberg van P. van Lieshout.

In 1830 en 1831 is er nogal wat te doen over de vraag of het niet beter is de in Uden gelegerde brigade naar Volkel over te brengen, mede omdat daar in de herberg van de kinderen De Wijs voldoende gelegenheid voor was. De bewaking van de Peel was een belangrijke taak.

In 1833 leek er dan iets definitiefs te komen, want de commandant van de compagnie Noord-Brabant werd gemachtigd een brigade van een onderofficier en drie marechaussees in Uden te plaatsen. Hij verzocht daarom de gemeente onderdak voor 4 á 5 paarden in de kom van het dorp en tevens de manschappen, zo er geen huis was, bij ingezetenen te huisvesten. Voor de paarden schijnt er wel een stal gevonden te zijn, maar er moest veel aan gerepareerd worden. In 1834 werd de burgemeester van Uden nogmaals verzocht om een geschikt lokaal voor de marechaussees in gereedheid te brengen doch de burgemeester kon daaraan niet voldoen.

Tot 1840 bleef het bij een tijdelijke plaatsing in Uden.

Definitief in Uden

In 1844 schreven Gedeputeerde Staten aan de burgemeester van Uden:

“De tot dusver te Erp gestationeerde brigade ten getale van 5 man te paard zal naar Uwe gemeente worden overgeplaatst en aldaar in het vervolg blijvend gevestigd worden. De goederen en inventaris gaan ook naar Uden.”

Die verplaatsing vond plaats met Pinksteren 1846.

De gouverneur van de Provincie Noord Brabant berichtte op 27 januari 1846 dat er geen bedenkingen bestonden tot de aankoop, door de gemeente Uden, van een huis dat als kazerne moest dienen. Een pand dat daartoe geschikt leek, was het perceel De Gouden Leeuw, dat nog maar enkele jaren oud was. De koopsom zou ongeveer fl.1300,-- bedragen en de inrichting fl.200,--.

De taxatie geschiedde op 16 maart 1846 door Theodorus Hendriks, meester-timmerman, Antoon de Groot, meester-metselaar en Gerardus Kemps, meester-timmerman. De taxatie bedroeg fl.2138,75. Uit een schrijven van de gouverneur bleek dat bedoeld pand door het gemeentebestuur van Uden werd aangekocht voor de prijs van fl.1300,-- van A.A. van der Meulen, logementhouder, teneinde daarin de brigade te huisvesten.

De koopakte, de dato 18 april 1846, laat zien dat de koop gesloten is tussen de gemeente Uden en Dirk van de Laar en niet met de genoemde Adrianus Arnoldus van de Meulen.

Op 19 juni werd de brigade Uden een feit of zoals dat in vaktermen heet: de brigade Uden werd uitgezet. De sterkte bedroeg toen een brigadier (Langeraad) en vier marechaussees te paard.

Toen de vestiging van de brigade een feit was, moest er nog wel het een en ander gebeuren bij en aan het pand. Zo moest er nog een paardenbak komen voor vijf paarden en ook de verwarming diende aangepast te worden. Op een aanvraag daartoe van vier kachels werd geantwoord dat dit aantal te ruim voorkwam en dat kon worden voldaan met twee stuks. Als opzichter bij de inrichting van de

kazerne werd genoemd Theodorus Hendriks, meester-timmerman. Een opdracht tot verfwerkzaamheden aan de kazerne werd door verver Antonie Ottens begroot op fl.15,75.

In 1850 moesten de buitendeuren en de vensters worden geschilderd. Dat gebeurde door de verver en glazeninzetter Martinus Vogels. Op 26 januari 1847 bleek dat de koopsom van het pand door de gemeente Uden iets hoger uitkwam. De koopsom werd fl.1400,-- en de inrichting fl.1205,--. Met wat bijkomende kosten werd het een totale som van fl.3150,-- De huurprijs zou fl.250,-- per jaar bedragen. Kazerne en erf waren kadastraal gelegen op Sectie nr. M772 en nabij de kom der gemeente.

Gedurende de werkzaamheden aan de nieuwe kazerne moesten de marechaussees worden ingekwartierd bij burgers. Ieder der manschappen kreeg daarom vijf cent per dag extra.

De tuin van de kazerne behoorde aan de Rooms Katholieke kerk. Het provinciebestuur gaf toestemming om die tuin voor fl.6,-- per jaar te huren om deze te gebruiken als moestuin. Het bedrag werd betaald door de gemeente Uden.

De eerste brigade-commandant van de brigade Uden was Sjoerd Sjoerde Langeraad en van hem willen we iets meer vertellen.

Sjoerd Langeraad

Sjoerd Sjoerde Langeraad werd geboren te Lemsterland op 26 januari 1808. In het stamboek van het korps Koninklijke Marechaussee staat bij de persoonsgegevens een correctie. De naam Langeraad is doorgehaald en gewijzigd in Sjoerds, zich noemende Langeraad. Hij kwam als loteling op 5 mei 1827 in dienst en werd als milicien ingedeeld bij de Afdeling Kurassiers nr. 2 voor de duur van 5 jaar. Op 24 december 1830 werd hij overgeplaatst naar de Afdeling Kurassiers nr. 9. In verband met de opstand in België was Langeraad van 1830 tot en met 1834 bij het Mobiele Leger ingedeeld.

Op 25 februari 1835 ging Langeraap over naar de “Kompagnie”, later gewijzigd in Divisie Koninklijke Marechaussee van Noord-Brabant en Zeeland, als marechaussee te paard.

In 1837 en 1838 zien we Langeraap terug als marechaussee te Grave. Hij werd op 22 januari 1842 bevorderd tot Brigadier titulair te paard en op 11 april 1842 tot Brigadier te paard 2^e klas. Van 1844 tot 1846 was hij brigade-commandant te Erp en zo kwam hij op 19 juni 1846 naar Uden als de eerste brigade-commandant. Er volgden nog enkele bevorderingen, namelijk tot brigadier te paard 1^e klas op 11 december 1846, tot wachtmeester te paard 2^e klas op 8 maart 1852 en tot wachtmeester te paard op 17 augustus 1854.

Als onderscheidingen kreeg hij het Metalen Kruis, uitgereikt op 5 april 1832, de Bronzen Medaille, uitgereikt op 24 augustus 1835 en de Zilveren Medaille, uitgereikt op 2 augustus 1846.

Op 31 maart 1857 ging Langeraap met een pensioen van 200 gulden per jaar naar huis. Hij verhuisde toen naar Boxmeer en wordt daar in 1863 nog genoemd als deurwaarder der directe belastingen.

Op 6 januari 1862 kwam er een schrijven van de minister van Oorlog, *“dat aan de wachtmeester te paard 1^e klas, Sjoerds, zich noemende Langeraap, van de kompagnie Noord-Brabant –Zeeland, een pensioen is toegekend op grond van kortademigheid met hebbelijk hoesten en uitgebreide zichtelijke hartkloppingen gepaard gaande, ontstaan is in en door de dienst.”*

Later verhuisde hij naar Sint Oedenrode en overleed daar op 24 april 1896.

De werkzaamheden

Nu de brigade in Uden gevestigd was, kon met de werkzaamheden worden begonnen. De eerstvolgende jaren werd er druk gepatrouilleerd in het “bewakingsgebied” en regelmatig opgetreden tegen overtreders van de wet. Leidraad was daarbij het “Reglement van de politie, de discipline en den dienst der Marechaussee” van 30 januari 1815. En zo werd er toegezien op dieven, stropers, deserteurs,

vagebonden en struikrovers. Ook hield men toezicht op of bij tiendverpachtingen (tiendheffing = 1/10 deel van het veldgewas dat vroeger als pacht betaald werd.) en kermissen. Vooral de turfroofstallen in de Peel werden krachtig bestreden. Met de plaatselijke politie, de veldwachters, bestond niet altijd een goed contact. Op 2 oktober betrapten marechaussees van de brigade Uden te Erp de twee Udense veldwachters die dronken waren.

In 1854 zou er weer enige verbouwing aan de kazerne moeten plaatsvinden. De kosten werden beraamd op ongeveer fl.100,--. Maar door de penibele toestand van de gemeentekas en de noodzaak om enkele bruggen over de Leygraaf te repareren, werd besloten de verbouwing niet uit te voeren.

In 1856 tekenen zich donkere wolken af boven de brigade Uden, omdat op “Hoge Last” werd beslist, dat de brigade naar Veghel zou worden overgeplaatst. Dit gebeurde op 10 december 1856. Op die datum vond ook de overdracht plaats van de “effecten” van de brigade Uden aan de brigade Veghel, zoals *“tafels, stoelen, waterketels, emmers, vuurtangen, stroozakken etc.”*

Voor het overbrengen der *“effecten en furnituren”* van Uden naar Veghel droeg H.van Asperen zorg tegen een vergoeding van fl.15,--

Fig. 3: Replica van het schild van de Udense marechaussee.

EEN NIEUWE BRIGADE IN UDEN

Enkele jaren later, in 1859, werd er weer een voorstel gedaan om in Uden een brigade te vestigen, te weten een onderofficier en twee à drie man te voet of te paard

De gemeente Uden had echter in de tussenliggende jaren geprobeerd de leegstaande kazerne te verhuren. Enkele gegadigden om de kazerne, of een deel daarvan, te huren waren onder andere :

Johannes Wilbert van den Heuvel,
C.W. Bokling (ten gebruiken van een tijkweverij)
Jacobus Schoonwater,
Hendrikus Mulder, commies der Rijksbelastingen
en Leonardus Roberts, wonende te Berlicum.

De gemeente Uden besloot te verhuren, *“altoos onder voorbehoud ontruiming drie maanden na opzegging in geval in deze gemeente andermaal marechaussee of diergelijke magten worden gevestigd”*.

Nu bleek echter dat het toch noodzakelijk was om in Uden een brigade der Marechaussee te hebben. Op 19 december 1859 vroeg de Commissaris der Koning om, naar aanleiding van een voorstel, een brigade te kunnen vestigen in Uden. Deze zou dan bestaan uit een onderofficier en twee á drie man te voet of te paard. Op 6 maart berichtte de Commissaris der Koning aan de gemeente Uden, *“dat de thans te Megen gevestigde brigade, zijnde 1 onderofficier en 3 marechaussees te voet, tegen het einde der maand naar Uden zal worden worden overgeplaatst. Tot het surveillancegebied zullen behoren Uden, Nistelrode en Zeeland.”*

Op 26 mei 1860 werd de brigade Megen naar Uden overgeplaatst. Vanaf 1 juli 1860 kwamen de kosten van huisvesting ten laste van Uden, Nistelrode en Zeeland. Gelukkig kon het in 1856 verlaten kazernegebouw in 1860 weer worden betrokken.

Inmiddels was in 1858 het korps Rijksveldwacht opgericht en in 1859 was de eerste Rijksveldwachter in Uden geplaatst. In de gemeente waren vanaf toen drie politie-instanties werkzaam: de Gemeenteveldwacht, de Rijksveldwacht en de Koninklijke Marechaussee.

Gevangenis

Met zoveel “wetsdienaren” kon het gebeuren dat er vaak gebruik moest worden gemaakt van een arrestantenlokaal. In Uden was dat de Boterwaag. Dat deze lokaliteit niet aan de eisen voldeed blijkt uit een brief van de brigadecommandant aan burgemeester en wethouders van Uden. Daarin verzocht hij om een koekoek of sluiting van de buitenluiken aan de houten vensterramen van de Boterwaag aan te brengen om te beletten dat de gevangenen sterke drank aangereikt konden krijgen.

Geen ideale toestand dus en op 15 januari 1864 berichtte de brigadecommandant aan de burgemeester van Uden dat de gevangenis onbruikbaar was. Weer enkele jaren later, in 1867, meldde de brigadecommandant aan de Officier van Justitie, dat de gemeente Uden, omdat het Raadhuis en daarmee de gevangenis was afgebroken, in de marechausseekazerne een soort noodgevangenis had gemaakt, die echter niet geschikt was voor zware gevangenen. Vóór de komst van de spoorwegen naar Uden in 1873 moesten arrestanten lopend naast een marechaussee te paard naar Den Bosch worden gebracht. Als de arrestant door verwonding of anderszins niet in staat was te lopen, kon een paard en kar worden gehuurd. Een marechaussee uit Uden bracht de arrestant dan naar Veghel. Aldaar werd de arrestant overgegeven waarna het verdere transport door de brigade Veghel werd geregeld. Met de komst van de spoorweg in Uden werd het transport van arrestanten naar Den Bosch vergemakkelijkt. De districtcommandant vond het toen, om

onbegrijpelijke redenen, nodig om de afstand van de kazerne tot het station, in passen te laten tellen. Het waren 1830 passen.

Het dagelijkse leven

Het kazernesgebouw, nog steeds eigendom van de gemeente Uden, werd nog steeds van die gemeente gehuurd. De huurprijs per jaar werd voor een aantal jaren vastgesteld. Ingaande 1 januari 1876 zou de huur fl.200,- per jaar bedragen en wel voor de tijd van 12 jaren. Steeds werden de kadastrumnummers vermeld, te weten M 772 en K 533.

De marechaussees der brigade die niet gehuwd waren, waren wat voeding betreft aangewezen op een kosthuis. Dat beviel niet altijd even goed. Bij kostbaas E. van Santvoort was het eten ronduit slecht. De manschappen kregen soms zeven dagen in de week zuurkool en vaak was die nog opgewarmd ook. Er werd toen omgezien naar een andere kostbaas en dat werd in 1877 Johannes de Greef, een winkelier.

Als een lid van de brigade der Koninklijke Marechaussee te Uden ziek was, moest een plaatselijke arts worden gewaarschuwd. De kosten werden door het Rijk betaald. Vooraf moest men wel met de plaatselijke geneesheer een tarief afspreken. Opmerkelijk is dat daar de geneesmiddelen bij waren inbegrepen. Over de tarieven schrijft de brigade-commandant aan zijn districtscommandant:

“Naar aanleiding van de missive van den Heer Majoor Commandant der 2^e Divisie marechaussee, dato 11 dezer nr. 1023 A, heb ik de Eer Uwe Edel Gestrenge te berichten dat den Heer J. van Dijk, dokter wonende alhier, genegen is om de geneeskundige behandeling over de brigade op zich te nemen en wel voor 2,5 cent per hoofd per dag en dat onder die prijs de levering van de nodige geneesmiddelen zijn begrepen. Alhier op de brigade zijn aanwezig vier mannen en een vrouw en vier kinderen, totaal negen personen.”

De brigadecommandant te Uden moest natuurlijk ook de administratie bijhouden. Ieder jaar werden de “bureaunkosten” van het afgelopen jaar opgeschreven. Op 12 januari 1873 werden die kosten over 1872 gemeld, te weten:

124 proces-verbaal in duplo ad.fl.0,02 per stuk	fl.2,48
148 brieven ad. 0,5 cent per stuk	fl.0,74
100 afschriften maandstaten en signalementen ad 0,5	fl.0,50
104 bladen in het register	fl.1,00
1,5 boek Hollandsch papier voor kazernering ad.fl.0,26	fl.0,39
500 adressen papier ad 1/6 cent per stuk	fl.0,83
500 kuusbandenpapier	fl.0,50
500 banden politiebladen	fl.0,30
inkt	fl.0,40
pennen	fl.0,45
ouwels	fl. 0,40
lak op overtuigingsstukken	fl.0,08
totaal	fl.8,07

Er gebeurde nog meer in 1872. Zo verzocht de brigadecommandant aan de burgemeester om de noordelijk van de brigade gelegen kalkkuil te dempen vanwege mogelijke ongelukken en kreeg de marechaussee Cremers een zilveren medaille omdat hij hulp had verleend bij een brand bij Van Lent in Uden.

De diensten van de marechaussee bestonden uit een geregelde patrouillegang in het hen toegewezen gebied. Turfdiefstallen kwamen nog steeds voor, maar ook werd nog steeds gelet op landlopers, deserteurs en geweldplegers. Het bestand aan marechaussee bleef vrijwel constant, met dien verstande dat er regelmatig overplaatsingen plaatsvonden. Sommige marechaussees bleven nog geen half jaar in Uden.

De straatverlichting in Uden in 1882 liet kennelijk ook nog te wensen over, want de brigadecommandant vroeg in dat jaar aan de gemeente

Uden om “*het straatje dat vanaf de Kapel naar de kazerne leidt te verlichten.*”

Af en toe moest er met de vuurwapenen geoefend worden, maar een echte schietbaan was er niet. Op 18 mei 1885 vroeg de brigadecommandant aan de gemeente Uden om een “schietinrichting” welke van april tot en met september tweemaal in de maand gebruikt kon worden. Er zou dan geschoten worden met karabijn. Boven het gehucht Hengstheuvel, in de zandbergen, zou een geschikte plaats zijn.

In 1887 werd van regeringszijde een regeling aangenomen, om voor het personeel van de brigades der Koninklijke Marechaussee een afzonderlijk bevolkingsregister in te stellen. Dat hield in dat zowel het personeel als de familieleden in een afzonderlijk cahier moesten worden vermeld. De brigadecommandant was met de in- en uitschrijving belast. Met ingang van 1 januari 1893 zou deze regeling ingaan. Opgemerkt dient te worden dat deze regeling op 1 januari 1921 werd opgeheven.

Op 31 maart 1890 braken er onregelmatigheden uit bij de fabriek van Coenen en Schoenmakers. Stakers verstoorden de orde en gedroegen zich zodanig tegen politie, dat hulp van buitenaf moest worden aangevraagd. Personeel van de Marechaussee te Uden, bewapend met karabijnen werd verwond en van hun wapens beroofd. Met deze lange wapens konden zij ook niet veel uitrichten en daarom werd korte tijd later de brigade Uden als eerste in Nederland, uitgerust met revolvers.

Kazerne

In het jaar 1894 werd duidelijk dat het brigadegebouw in slechte staat verkeerde. Volgens een timmerman was het gebouw verrot. De brigadecommandant meldde een en ander aan de eigenaar van het gebouw, de gemeente Uden. In 1897 ging de gemeenteraad in beginsel akkoord met de bouw van een nieuwe kazerne; de oude was niet meer te herstellen. De aanbesteding voor “*Het bouwen eener*

Kazerne voor de Brigade Koninklijke Marechaussee” vond plaats op 29 oktober 1898. Bij het bestek en voorwaarden voor het bouwen stond onder artikel 2: “Afbreken en opruimen oud gebouw. De goede afkomende stenen schoonmaken enz..” Van enige zuinigheid was dus wel sprake.

Bij Raadsbesluit van 28 oktober 1898 werd het werk gegund aan Henricus van den Heuvel voor het bedrag van fl.9126,--

Fig. 4: Op deze plaats aan de Helenastraat werd de nieuwe kazerne gebouwd.

De huur van het nieuwe gebouw, kadastraal gelegen M 772 en K 533, werd aangegaan voor de duur van 12 jaar, ingaand 1 juli 1899 tot en met 30 juni 1911. De huur bedroeg fl.450,-- per jaar.

Op 15 mei 1899 berichtte de opzichter J. Frankefort aan Burgemeester en Wethouders dat het gebouw voor eerste oplevering gereed was en op 29 mei meldde de gemeenteraad dat het nieuwe gebouw voor de Koninklijke Marechaussee te Uden vanaf heden in gebruik kon worden gesteld.

Fig. 5: Het brigadegebouw omstreeks 1910. Het zicht op de toegangsdeur werd belemmerd door enkele struiken. Van wegverharding was nog geen sprake.

In 1910 kreeg de brigade een telefoonverbinding met het gemeentehuis. De verbinding werd ondergronds aangelegd omdat een bovengrondse verbinding kwetsbaar was voor vernieling. In het gemeenteverslag van 1910 lezen we het volgende:
“Ten gevolge van herhaalde diefstallen, is de brigade Koninklijke Marechaussee te Uden gedurende een groot gedeelte van het jaar versterkt geweest met drie manschappen zodat deze bestond uit 8

DERDE AFDEELING.

VAN DE GEWONE WERKZAAMHEDEN DER MARECHAUSSEE. D.V. 60.

ARTIKEL II.

De gewone en hoofdzakelijke werkzaamheden der marechaussee zijn :

1°. Het doen van marschen, tournées, toeren en patrouilles op de groote wegen, zij- en bijwegen, in den omtrek der respectie residentien van brigades; hetwelk van dag tot dag op de dienst-journalen door de hoofden der plaatselijke besturen moet worden geconstateerd; op straffe van intrekking van traktement. D.V. 89 t/m 98, 351. 352.

2°. Het inwinnen en nemen van alle mogelijke renseignementen, opzigtelijk misdaden en openbare wanbedrijven, en het kennisgeven daarvan aan de bevoegde autoriteit. D.V. 89.

3°. Het opsporen en vervolgen der kwaaddoenders. D.V. 82.

4°. Het vatten van alle misdadigers welke, op heeter daad betrapt, of door het algemeen gerucht beschuldigd worden.

5°. Het vatten van alle personen, bij welke bebloedde wapenen, van wat aard ook, worden gevonden, welke eene begane misdaad doen vermoeden.

6°. Het vatten van bosch- of boomschenders, oogstbedervers, stroopers en gewapende smokkelaars, de drie laatstgenoemden, wanneer zij op heeterdaad worden betrapt. D.V. 85.

7°. Het vatten van struikroovers, van dieven langs de groote wegen, van misdadigers, zich aan het binden en branden of pijnigen der bewoners

Fig. 6: Een bladzijde uit het reglement van 1914.

manschappen die geregeld nachtdiensten verrichtten in de omliggende gemeenten echter zonder resultaat”.

Het verslag vermeldde verder dat door de gemeente Uden een politiehond was aangeschaft, die door de brigadecommandant zou worden afgericht en onderhouden. Tevens kreeg de brigade een bedrag van fl.20,-- toegewezen voor de aanschaf en het onderhoud van zaklantaarns.

Verbouwing

In 1912 was er sprake van een noodzakelijke verbouwing. In een verslag van een Gemeenteraadsvergadering van 7 maart 1912 lezen we: *“De voorzitter deelt mede, dat de autoriteiten de kazerne wenschen te verbouwen in die geest dat de commandant en de andere brigadier, die beiden gehuwd zijn, ieder in een afzonderlijke woning kunnen gehuisvest worden, terwijl het bouwen van een paardenstal en remise voor een automobiel zeer gewenscht wordt. Door de bouwkundige Frankfort is reeds een plan voor die verbouwing opgemaakt en de kosten worden ruw geraamd op fl.1500,-- voor verbouwing van de kazerne en fl.1000,-- voor de stal. Als de raad deze verbouwing toestaat kan de huur met fl.150,-- tot fl.200,-- verhoogd worden.”*

Het was voor het eerst dat over een automobiel werd gesproken terwijl bij het Wapen der Koninklijke Marechaussee nog geen enkele auto was ingedeeld.

De gewenste verbouwing zou echter nog wel enkele jaren op zich laten wachten, want in het verslag van de Gemeenteraadsvergadering van 20 juni 1912 stond: *“De voorzitter deelt mede dat de verbouwing der kazerne der marechaussee, dit jaar niet zal plaats hebben wegens bezuinigingen bij de Ministeries van Financiën en van Oorlog.”*

Het uitbreken van de eerste wereldoorlog gooide opnieuw roet in het eten.

Op 31 juli van 1914 werd gemeld *“dat het land in critieke omstandigheden is komen te verkeren ten gevolge van den*

Europeeschen oorlog en dat ten gevolge daarvan ook de alhier (Uden) gestationeerde marechaussee zijn vertrokken.”

Dat vertrek naar posten bij het Landleger duurde gelukkig niet lang en de brigade was in Uden slechts 4 maanden en 2 dagen afwezig. De komst van vele Belgische vluchtelingen naar Uden, ten gevolge van de oorlog, maakt dat de brigade extra werd belast.

Burgemeester en Wethouders wendden zich later met een schrijven tot de regeringscommissaris van het Vluchtoord om nadrukkelijk aan te geven dat een dubbele brigade der Koninklijke Marechaussee onder de bestaande omstandigheden hoogst noodzakelijk was.

De versterking kwam echter niet omdat de oorlog inmiddels beëindigd was en de vluchtelingen weer naar huis konden gaan.

Een nieuwe kazerne

Reeds voor het einde van de oorlog, op 31 mei 1918, schreef de Commandant van de 2^e Divisie in Maastricht aan de gemeente Uden: *“Het brigadegebouw wordt te klein. Of het wordt een ander onderkomen of we gaan zelf bouwen. Huisvesting is nodig voor gehuwden en ongehuwden alsmede 2 paarden.”*

Gedeputeerde Staten hield zich kennelijk ook met de huisvesting van de brigade bezig, want aan de Districtscommandant werd gemeld: *“Wij hebben bij geruchten vernomen dat nabij het station en aan de grote weg een solide woning zal worden verkocht en mogelijk is dat iets voor de Koninklijke Marechaussee na verbouwing.”*

Kennelijk was dat toch niet wat men zocht en er werd besloten een nieuwe kazerne te bouwen. De huur van het oude gebouw werd verlengd tot 31 december 1922.

In het Korpsblad der Rijkspolitie van november 1971 staat vermeld: *“De aannemer, van de nieuwe kazerne aan de Kazernestraat, moet er volgens overlevering niet rijk van geworden zijn omdat de bovengrond een soort moeras bleek te zijn. Toen het gebouw er na veel moeilijkheden stond, zat de aannemer aan de grond.”*

In 1922 werd het oude gebouw verlaten en trok de brigade in het nieuwe gebouw.

Fig. 7: Het brigadegebouw kort na de voltooiing in 1922. Boven de ingang is het gietijzeren wapenschild van de Koninklijke Marechaussee aangebracht. De brigade was gevestigd in het middengedeelte. Links en rechts bevonden zich de dienstwoningen.

Was de oude brigade reeds noodzakelijkerwijze door een ondergrondse telefoonlijn met het gemeentehuis verbonden, ook in 1922 oordeelde de gemeente dat de telefoonlijn van het gemeentehuis naar de brigade ondergronds moest zijn.

In een brief van 4 oktober 1922 schreef burgemeester Thijssen aan “Den Heer kapitein, eerst aanwezig ingenieur der 3^e Genie Commandant te Den Bosch:

“De telefoonverbinding werd (in 1920, opm. schrijver) noodzakelijk geacht met het oog op de Openbare veiligheid en om zeker te zijn dat het hoofd der politie in een wijd en zijd om zyn schooiers, landloopers en vechtersbaazen, berucht dorp, te allen tyde met den Commandant der Marechaussee in verbinding zou kunnen treden en om elke storing dier verbinding door de slechte elementen alhier te beletten of by voorbaat te verhinderen, geschiedde de aanleg ONDERGRONDSCH enz.””

In 1922 bestond het totale politieapparaat in Uden uit de volgende diensten:

- De Koninklijke Marechaussee met een opperwachtmeester, een wachtmeester en drie marechaussees;
- De Rijksveldwacht met een rijksveldwachter;
- De Gemeenteveldwacht met twee veldwachters.

Drie politiediensten met nagenoeg dezelfde taak. Dat kwam de onderlinge verstandhouding niet altijd ten goede.

Op 14 september 1925 schreef de burgemeester van Uden aan de Districtscommandant der Koninklijke Marechaussee te Nijmegen: *“De 1^e zondag van de volgende maand begint de kermis en duurt vanaf dien zondag tot en met woensdag daaraanvolgend. Doordat de verhoudingen tussen de politiemensen alhier tegenwoordig zeer veel te wensen overlaat, doe ik U Edelgestreng beleeft in overweging geven, gedurende genoemde 4 dagen, de brigade der Koninklijke Marechaussee met vier manschappen aan te vullen.”*

Af en toe kwam de marechaussee te Uden in het nieuws zoals in oktober 1933 onder de kop: *“Ernstige en openlijke geweldpleging tegen surveilleerend personeel der Brigade Koninklijke Marechaussee te Uden.”* Op de laatste dag van de kermis te Volkel raakte een dertigtal boeren slaags met de politie. Enkelen werden min of meer ernstig gewond en de leider van de troep werd gearresteerd en tot 8 maanden gevangenisstraf veroordeeld.

Fig.8: Deze foto van een vooralsnog onbekende marechausee uit Uden dateert van 1928. Het tuniek is “rechts geknoopt”. De eerste helft van de maand moest het links geknoopt worden en de tweede helft rechts. Dit om verkleuring van het tuniek te voorkomen.

Door de politieke ontwikkelingen in Europa nam de oorlogsdreiging toe en werd in 1939 de algehele mobilisatie afgekondigd. Ten dienste van het leger werden er motorvoertuigen en paarden gevorderd. Bij het vorderen van onder andere de paarden hielden leden van de brigade toezicht.

Fig. 9: In het mobilisatiejaar 1939 werden paarden gevorderd voor het Nederlandse leger. Dit gebeurde ook in Uden. De marechaussee hield een oogje in het zeil om direct op te kunnen treden bij eventuele onregelmatigheden.

DE OORLOG EN DAARNA

Op 19 april 1940 werd de staat van beleg afgekondigd en daarom verkeerden de troepen, waaronder de Koninklijke Marechaussee, in opperste staat van paraatheid toen op 10 mei 1940 de Duitsers ons land binnen vielen. Het personeel van de brigades die onder het district Nijmegen vielen en dat waren onder andere Boxmeer, Grave maar ook Uden, moesten vertrekken naar Waalwijk en zich melden bij de commandant van de 1^e divisie Koninklijke Marechaussee. Vanuit Waalwijk trok men naar de provincie Zeeland. Op 17 mei 1940 gaf geheel Walcheren zich over aan de Duitse troepen, waarna het personeel der marechaussee naar zijn standplaatsen is teruggekeerd.

Ongeveer 200 marechausseeleden wisten naar Frankrijk en later Engeland uit te wijken en vervulden gedurende de oorlog aldaar verschillende taken. Of er van de brigade Uden ook marechaussees naar Engeland zijn uitgeweken heb ik niet kunnen achterhalen. Waarschijnlijk is dat ze naar Uden zijn teruggekeerd.

Direct na de inval in Nederland namen de bezetters allerlei maatregelen. Een ervan was dat op 5 juli 1940 de Koninklijke Marechaussee (in Nederland) haar militaire status verloor en overging naar een civiele status. Ook kwam de aanduiding “Koninklijke” te vervallen en werd de naam “Nederlandse Marechaussee”. In 1941 werden de Veldwacht, Rijksveldwacht en Marechaussee samengevoegd onder de naam Marechaussee, Staatspolitie of Gendarmerie. De politiediensten werden, voor zover dat mogelijk was, normaal verricht. Dat vloeiende voort uit een in 1937 stammende aanwijzing van de regering, dat, in geval van een vijandelijke inval, de politie loyaal met de bezetter moest samenwerken: met inachtneming van het Landoorlog-reglement.

Fig. 10: Foto uit 1941, waarop rijksveldwachter van Dijk uit Volkel in gesprek is met enkele marechaussees van de brigade Uden. Op de fiets rechts is een klewang bevestigd.

Fig. 11: Deze foto is ook uit 1941. Het wapenschild is vervangen door een houten bord met het opschrift Marechaussee.

Reorganisatie

Al in de oorlog werd er door de regering in Londen nagedacht hoe de Nederlandse politie gereorganiseerd zou moeten worden. Na verschillende voorstellen werd besloten om de Marechaussee als militair korps voort te laten bestaan, met dien verstande dat de taak meer gericht zou zijn op de militaire politiedienst en de grensbewaking. De marechaussee kreeg haar predicaat Koninklijke terug en de taken werden omschreven als:

- 1^e bijstand aan burgerpolitie
- 2^e bewaking leden van het Koninklijk Huis
- 3^e grensbewaking
- 4^e militaire politiezorg.

De Marechaussee werd daarom na de oorlog als het ware heropgericht en het personeel, dat tot dan was ingedeeld bij de gendarmerie of civiele marechaussee, kreeg de gelegenheid weer terug te gaan naar het oude korps.

In 1946 werd het Korps Rijkspolitie opgericht, bedoeld voor de politiedienst op het platteland. In steden en grotere gemeenten werd het gemeentepolitie. De Rijkspolitie kwam in Uden en het personeel dat in de oorlog deel had uitgemaakt van de Marechaussee ging over naar het nieuwe korps of ging weer terug naar de Koninklijke Marechaussee en werd ingedeeld op andere plaatsen. Politiepersoneel dat in de oorlog “verkeerd” was geweest, werd ontslagen.

Als huisvesting voor de Rijkspolitie in Uden werd de marechausseekazerne aan de Kazernestraat gekozen.

De Koninklijke Marechaussee kwam dus aanvankelijk niet terug in Uden, maar door de komst naar Volkel van de Koninklijke Luchtmacht, die gelegerd werd op het door de Duitsers aangelegde vliegveld, achtte men het toch weer noodzakelijk om in Uden een brigade Koninklijke Marechaussee te plaatsen. Dit gebeurde op 1 april 1951. Huisvesting van de nieuwe brigade was nu een probleem.

Tijdelijk onderdak werd gevonden in het Patronaatsgebouw van de Sint Josephs Kring aan de Odiliastraat te Uden. Dat gebouw bestond uit twee vertrekken en moest gedeeld worden met het Wit-Gele Kruis. De onderofficieren konden eten en slapen bij bakker J. van Elk in de Marktstraat. De marechaussees sliepen daar ook, maar waren in de kost bij de Kruisheren. Ook de was werd bij de Kruisheren gedaan. De dienst werd nu niet meer gedaan in de oude blauwe uniformen maar in groen uniform zoals ook door de Koninklijke Landmacht werd gedragen. In de zestiger jaren werd het donkere uniform weer ingevoerd, zij het in modernere uitvoering.

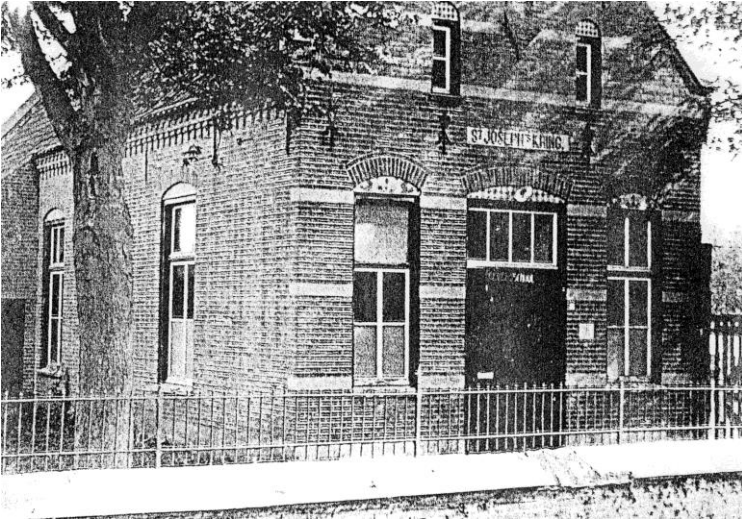

Fig. 12: Foto van de Sint Josephs Kring in de Odiliastraat.

De brigade werd aanvankelijk Brigade Volkel te Uden genoemd, doch na enige tijd werd dat weer Brigade Uden.

De huisvesting was niet optimaal maar gelukkig kon na enige tijd de bovenverdieping van het gebouw, dat in 1922 verlaten was, weer

betrokken worden. Dat gebouw, beter bekend als Huize De Roos, werd nu gehuurd van het R.K. Kerkbestuur St. Petrus te Uden. Naast de bovenverdieping had de brigade ook de zolder en twee berghokken in gebruik. Cellen waren niet aanwezig.

Fig. 13: Foto van Huize de Roos. De dienstauto, een jeep, staat naast het gebouw geparkeerd.

De benedenverdieping werd verhuurd aan de Stichting Udense Muziekschool en het Wit-Gele Kruis. De verwarming van het brigadegebouw geschiedde door middel van oliehaarden met kamertanks. De voertuigen werden gestald in een gehuurde box in de Smidsstraat te Uden en bij de Kruisheren. De gehuwde onderofficieren kregen na enige tijd eigen woonruimte, terwijl de ongehuwden op de brigade konden slapen. Kosthuizen werden later gevonden bij bakker van Mil aan de Kapelstraat en daarna bij Hein en Nel Verbruggen op het adres Burgemeester Buskenstraat 44 te Uden.

Het laatste gebouw

Omdat het als brigadegebouw gebruikte pand niet meer aan de geldende eisen voldeed, kwamen er in 1961 nieuwe plannen. Men had het voornemen een kazerne te bouwen op Rijksgrond en wel op de Vliegbasis Volkel, waar de Koninklijke Luchtmacht gelegerd was.

Van dat plan werd afgezien omdat het gebouw niet aan de openbare weg zou komen te staan en vanuit het oogpunt van de veiligheid van de gezinnen bij voorkeur gezocht werd naar een plaats op circa drie kilometer van de Vliegbasis Volkel. Die plaats werd gevonden in de Bitswijk te Uden, aan de Orgellaan, met toegang aan de Rondweg. In 1965 werd het nieuwe brigadegebouw betrokken. Naast dit gebouw werden drie woningen gebouwd voor de gehuwde onderofficieren. De ongehuwden kregen een kamer in het brigadegebouw. De voeding werd door de Vliegbasis Volkel verzorgd. In 1976 vierde de Brigade het feit dat de Koninklijke Marechaussee al weer 25 jaar in Uden aanwezig was.

Fig. 14: Feest in 1976. De Peelkonijnen, de carnavalsvereniging van de vliegbasis, luisterden het feest op. Brigadecommandant H. van Ham keek glunderend toe.

Reorganisaties bij de Koninklijke Marechaussee leidden ertoe dat het niet meer noodzakelijk werd geacht om de brigade in Uden aan te houden en op 31 december 2006 werd de deur in het gebouw van buitenaf gesloten en per 1 januari 2007 is de brigade Uden opgeheven.

Als we nu nog marechaussees in Uden zien, dan komen ze van een andere standplaats.

Fig. 15: Het brigadegebouw aan de Orgellaan met rechts de drie dienstwoningen

BIJLAGE 1: LIJST VAN DE UDENSE BRIGADECOMMANDANTEN

In deze lijst zijn de brigadecommandanten opgenomen, alsmede hun rang en het jaar dat ze brigadecommandant in Uden werden.

Periode 1846-1943

Langeraad, S.S.	wachtmeester	1844
Vink, M.	brigadier	1852
Van 1856 tot 1860 was er geen brigade in Uden		
Lieshout, L. v.	brigadier	1860
Boer, L. d.	brigadier	1861
Manus, B.	brigadier	1864
Schuppen, J.W. v.d.	brigadier	1868
Slit, F.C.	wachtmeester	1870
Dungen, C. v.d.	brigadier	1880
Donker, J.F.	brigadier	1880
Backere, Y. d.	brigadier	1884
Rijke, S. d.	brigadier	1887
Fonse, W.	wachtmeester	1891
Krul, H.E. (waarnemend)	brigadier	1893
Rijke, S. d.	brigadier	1893
Heggen, J.Th. (waarnemend)	brigadier-titulair	1908
Riet, J.M. v.d.	brigadier	1908
Pagter, L. d.	brigadier	1912
Kramme, F.L. (waarnemend)	wachtmeester	1917
Rijnders, J.D.	opperwachtmeester	1917
Geleijnse, J.	opperwachtmeester	1922
Beek, P.v.d.	opperwachtmeester	1931

Periode 1951-2007

Janssen, J.H.	opperwachtmeester	1951
Laros, G. (waarnemend)	opperwachtmeester	1955
Jagt, p. v.d.	adjudant o.o.	1956
Wagenaars, A.	opperwachtmeester	1970
Ham, H. v.d.	adjudant o.o.	1973
Jacobs, H.M.L.	adjudant o.o.	1986
Schrijven, A.A.	1 ^e luitenant	1990
Groot, J.C. d.	1 ^e luitenant	1991
Schoot, W.J.M. v.d.	kapitein	1992
Gloudemans, W.P.J.M.	kapitein	2003

**BIJLAGE 2: LIJST VAN IN UDEN GEPLAATSTE
MARECHAUSSEES IN DE PERIODE 1846-1940.**

Aarnhem, J. v.	1908-1911	Doding, J.	1868
Aarts, J.	1877	Doelen, H.	1866
Abbenhuis, J.B.	1910-1913	Dohmen, H.	1890-
Baan, D.	1909-1910		1897-1898
Backere, Y d.	1884-1887	Donker, J.T.	1880-1884
Ballegooij, B. v.	1894-1895	Dullé, A.	1862-1864
Bartholomeus, P.H.	1932-1933	Dungen, C. v.d.	1880
Bastinx, P.	-1840	Dijk, G. v.	1906-1908
Baumgarddt, W.	1855-	Dijk, W. v.	
Beek, P. v.d.	1931-1940	Ebbink, H.D.	1935-1936
Berenbroek, E.	1854-	Erasmus, M.A.	1918
Berghuys, J.J.	1937-1938	Erkelens, P.	1862-1864
Boer, K. d.	1940-1943	Eijk, J. v.	1895-1897
Boer, L. d.	1862-1864		1899-1900
Boogaard, C.	1877	Eijsden, L. v.	1917-1919
Boonstra, K.	1850	Falter, G.A.	1914-1917
Borgts, H.	1887	Fokker, C.	1900-1910
Borninkhof, D.	1936-1937	Fonse, W.	1891-1893
Bos, J.	1889	Franssen, P.J.	1921-1924
Brand, J.	1886-1890	Geeraerts, J.F.	1900-1901
Brandsen, A.	1838	Geleijnse, J.	1911-1915
Broeders, J.	1877-1878		1922-1931
Bros, J.	1868-1872	Gelijne, J.	1888
Brouwer, B.H.	1931	Geus, A. d.	1850-1852
Brugman, J.	1891-1892	Goede, A. d.	1834
	1895-1897	Goedhart, W.J.H.	1927
Brugmans, M.	1880-1881	Greve, E.J. d.	1881-1883
Bruine, N. d.	1889	Grit, J.	1932-1935
Bruins, T.	1898-1899	Haak, W.B.H.	1879-1880
Catsman, J.W.	1920-1921	Haar, I. v.d.	1919-1922
Cillessen, A.G.	1932-1936		1925
Claassen, H.	1890	Haard, J.H.W. d.	1935-1938
Claessens, H.M.	1902-1904		1939-1940
Claudius, J.H.	1879-1881	Hageman, A.Th.	1878-1889
Cremers, G.	1873-1875	Hazenbos, W.L.	1879
Cremers, M.	1873-1876	Hazenbergh, H.	1889-1890
David, D.	1890	Hees, J. v.	1885

Heggen, J.T.H.	1908	Leemans, C.	1870-1872
	1911	Leipzig, P. v.	1925-1928
Heil, H.A.	1934	Lempens, H.L.	1925-1928
Hensen, H.G.H.	1897-1899	Lentz, G.J.	1908
Heringa, C.F.	1936-	Letschert, J.P.	1876-
Herpen, A. v.	1850	Lieshout, L.	1860-1861
Heijnen, M.	1923-1924		1866-1870
	1929-	Lievendag, P.G.	1879
Hoekman, G.	1890	Limborgh, J.C. v.	1866
Hoekstra, J.	1885	Lindhout, A.	1877
Hogerheide, A.	1880	Loon, A. v.	1853-1857
Hol, A.C.	1906-1908	Maaskant, J.	1926-1929
Hontele, J.B.	1877	Maesschalck, H. d.	1905-1907
Hoogenberk, W.	1879	Manus, B.	1864-1868
Hoppener, J.H.	1940-	Maren, D.C. v.	1850-
Houte, A v.	1860-1862	Mares, J.H.	1913-1914
Hut, K.	1902-1903	Martens, D.F.	1896
	1906-1908	Meijer, W.F.	1908-1909
Ivens, C.L.	1911-1913	Miggelbrink, A.J.S.	1934-1935
Jacobs, A.	1875-1876	Mulder, J.H.	
Jacobs, P.H.	1928-1930	Mijnsbergen, A.	1905-1906
Jansse, J.	1918	Nagelkerke, G.J.	1877-1878
Janssen, G.H.	1940	Nieuwenhuijze, W. v.	1924-1926
Janssen, J.	1918-1919	Nipperus, M.	1910-1913
Jonkheim, G.	1900-1902	Nol, J.A.	1864-1865
Joor, P.N.	-1893	Nottelman, H.W.	1897-1900
Kerkman, J.S.B.	1922-1923		1907
Keijmel, A.	1914-1917	Nijessen, L.	1901-1902
Koote, O.J. v.	1928-1930	Nijhout, B.	1863-1864
Kraa, A.J.	1931-1932	Nijmatten, A. v.	1851
Kramme, F.L.	1908-1910	Nijsten, J.	1939-1940
	1916-1921	Olie, J. zie Sperwer	
Krimpen, W. v.	1919-1920	Ommen, H. v.	1865-1866
Krul, H.E.	1890-1893	Oomens, C.	1862-1863
	1898-1900	Oors, G.	1881
Krijgsman, A.	1933-1934	Overbeeke, A.	1884-1886
Langerap, S.S.	1844-1852	Padmos, M.J.	1922-1926
Lannooy, J.E.	1866-1867	Pagter, L. d.	1912-1916
Latenstein v. Voorst, W.	1902-1903	Pausma, J.	1889-1890
Leegwater, J.	1895-1897	Pilkes, H.	1891-1895

Plank, P. v.d.	1879	Stevens, J.J.	1896-1897
Poppe, J.F.	1875-1877	Stormezand, J.	1881-1884
Ramaekers, J.M.H.	1907-1908	Tebben, J.H.	1893-1894
Ree, N.G. v.	1937	Teekens, P.C.	1938-1939
Riet, J.M.	1908-1912	Teillers, J.W.	1868-
Robbemond, W.	-1856	Tupker, J.	1852
Rodenburg, L.B.O.	1924-1925	Turfkruijer, F.P.M.	1935
Roozenburg, P.	1850	Ummels, A.H.	1933
Rossenbergh, J.A. v.	1872	Valk, A. v.d.	-1889
Ruijsscher, I. d.	1903-1905	Veldkamp, R.	1938
Rutten, J.H.	1931-1935	Verbon, J.C.	1930-1931
Rijckaert, D.F.	1897-1898	Vercrujssse, H.J.A.	1940-
Rijke, S. d.	1887-1891	Verhaeren, J.C.	1864-1870
	1893-1908	Verlaan, F.C.	1909-1910
Rijnders, J.D.	1904-1906	Vermeulen, S.	1834
	1917-1922	Versprille, S.J.	1917-1919
Saarloos, W.	1865	Verstraete, C.B.	1920
	-1868	Verstraete, E.	1880
Sassenbergh, H. v.	1866-1868	Verstraete, P.	1881
Schaad, J.L.	1876	Vervaet, C.	1902-1905
Schuppen, J.W. v.	1865		1908-1909
	1868-1870	Vink, A.C.M.	1852-1856
Schutstal, A.	1852-	Vis, C.H.	1913-1917
Seventer, Ch.	1838	Visser, A.	1864
Simmelink, A.H.	1917-1919	Visser, J.	1900-1901
Slik, J.W. v.d.	1919-1921	Vlam, W.	1937-1938
	1926-1927	Vliet, J. v.d.	1929-
Slit, F.C.	1864-1880	Vries, A. d.	1903-1906
Smit, N.	1877-1879	Vries, A. d.	1921-1922
	1886-1887	Wehrens, J.H.	1890
Sonnemans, P.J.	1921	Westerbeke, J.	1901
Sonnevrijlle, H.	1890	Wich, C.H.	1877
Spanjers, H.Th.	1940-	Willems, K.J.	1900-1903
Sperwer, J	1860-1862	Wit, M. d.	1890-1891
Spliethof, A.H.	1894-1895		1894-1896
Stadengaerd, H.M.	1872-1875	Worp, E. v.d.	1939-
Stam, P.	1937-1939	Wijnants, J.A.	1921-1923
Steens, Th.L.	1899-1900	Zee, T. v.d.	1877
Steinz, H.	1871		

VERANTWOORDING

Herkomst illustraties

Alle illustraties zijn uit de collectie van J. Bakker, met uitzondering van fig. 1 (uit het fotoboek “Koninklijke Marechaussee”) en fig. 12 (uit de collectie van de HeemkundeKring Uden).

Geraadpleegde literatuur

Mr. W. v.d. Hoek, De Koninklijke Marechaussee in de Nederlandse samenleving, 1975.

J.A. d. Jonge, Zonder vrees en zonder blaam, 1989.

J. Grim, Index Personeel Koninklijke Marechaussee 1814-1940.

Gedenkboek Brigade Koninklijke Marechaussee Nijmegen 1891-1991, 1991.

Reglement op de politie, de discipline en den dienst der marechaussee 1815, Breda, 1914.

Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden.

Verslag nopens den staat der Provincie Noord-Brabant 1845-1846.

Verdere informatie uit:

Brievenboek der Brigade Uden 1849-1893, Marechausseemuseum te Buren.

Verslagen gemeenteraadsvergaderingen gemeente Uden 1820-1940, Streekarchief Brabant Noordoost, Veghel.

HeemkundeKring Uden te Uden.

Marechausseemuseum te Buren.

Gemeentearchief Uden, Streekarchief Brabant Noordoost, Veghel.

Mondelinge informatie werd verstrekt door:

H. van de Ham te Uden.

J. Bontsema te Rotterdam.